

Bachelorgradsoppgave

Levevilkår og psykisk helse hos små barn i asylmottak

Living conditions and mental health concerning children of asylum seekers

Forfatter Hege Merethe Holum

VPL310

Bachelorgradsoppgave i vernepleie

Avdeling for helsefag
Høgskolen i Nord-Trøndelag - 2014

HINT

Sammendrag

Nøkkelord: Barn i asylmottak, psykisk helse, levevilkår

Temaet i denne bacheloroppgaven er små barn i asylmottak og deres levevilkår. Formålet er å finne ut om levevilkårene har betydning for deres psykiske helse. Ulike rapporter viser til at faktorer som foreldre som sliter, lang ventetid, lite struktur og forutsigbarhet i hverdagen samt dårlig økonomi kan bidra til dårlig psykisk helse for barna i mottak.

Innhold

1. INNLEDNING	1
1.1. Bakgrunn for valg av tema og problemstilling.....	1
2. PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING.....	3
2.1.1. Avgrensning og presisering av problemstillingen	3
2.1.2. Avklaring av sentrale begreper i oppgaven	4
2.1.3. Disposisjon.....	4
3. TEORI	5
3.1. Asylprosessen	5
3.1. Barn i asylmottak	7
3.2. Barns rettigheter	7
3.3. Barns utvikling	9
3.4. Psykisk helse	10
3.4.1. Mestring og resiliens	11
4. METODE	12
4.1. Metodebeskrivelse	12
4.1.1. Min førforståelse	13
4.2. Beskrivelse av litteratur og kilder	13
4.2.1. Kildekritikk.....	14
5. FUNN & ANALYSE.....	16

5.1.1. Tabell 1.....	17
5.1.2. Psykisk helse for barn i asylmottak;.....	18
5.1.3. Medfølgende barn i asylmottak	19
5.1.4. Små barns hverdag i asylmottak.....	19
6. DRØFT	21
6.1. Trygge rammer og forutsigbarhet.....	21
6.1.1. Boforholdene i mottakene.....	22
6.2. En fot i hver leir.....	23
6.2.1. Foreldre som sliter.....	25
6.3. Å være annerledes og være på vent.....	26
6.4. Psykisk helse	27
7. OPPSUMMERING	29
Litteratur	30
LITTERATURLISTE	30

ANTALL ORD:10897

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

I min siste praksisperiode var jeg på Persaunet statlig mottak, som er et transittmottak. Her møtte jeg mange spennende mennesker som lærte meg masse. Møtene med barna gjorde inntrykk på meg. Det var flere barn innom mottaket der jeg var utplassert. De fleste dro videre til ordinært mottak etter noen uker. Men det var et barn der, som ble boende på transittmottaket i over et halvt år. Det er et spesielt miljø å måtte vokse opp i. Selv om både foreldre og ansatte prøvde å gjøre det best mulig, så jeg at det er langt fra optimale oppvekstvilkår. Barnefamilier prioriteres for rask plassering, men det er mange som blir værende i mottak veldig lenge.

Denne bacheloroppgaven handler om barn i norske asylmottak i et helhetsperspektiv. Det vil si at dette både er en beskrivelse av deres situasjon på asylmottak, men også en analyse av hvilke faktorer som spiller inn på deres levekår og psykiske helse. På grunn av oppgavens begrensede omfang vil ikke alle sider ved barn i asylmottaks livssituasjon kunne gjøres like mye rede for.

En andel av asylsøkerne som kommer til Norge er barn. Disse barna som har til felles at de alle har en bakgrunn med flukt fra hjemlandet sitt, og er i en spesielt sårbar situasjon. Ikke bare er det stor mulighet for at de har blitt traumatisert enten i hjemlandet sitt, eller mens de var på flukt, men deres nye tilværelse i et asylmottak byr på flere utfordringer. Forholdene i et asylmottak preges av at mange forskjellige mennesker bor veldig tett på hverandre. I tillegg er isolasjon og passivitet faktorer som gjerne virker negativt på barna. Med dette tatt i betraktning, er barn og unge med flykningebakgrunn ei risikogruppe for å utvikle psykiske problem (Lauritsen i Valenta og Berg:167, 2012).

I 2013 søkte 11 983 mennesker om asyl i Norge, en økning med 22 prosent i forhold til 2012 I 2014 har antall beboere i mottak gjennomsnittlig vært rundt 1000 barn og 12 000 voksne per måned (Udi 2014 a)

Enten om disse menneskene får videre opphold her, eller om de bare er her midlertidig til en eventuell utsendelse, har norske myndigheter. Asylsøkere er en gruppe mennesker som

trenger bistand og veiledning for å finne seg til rette i det norske samfunnet, derfor anser jeg det som veldig relevant i forhold til vernepleiefaglig arbeid å kunne få mer kunnskap om emnet, slik at vi er bedre rustet til å bistå nye medborgere i sitt forsøk på å etablere et nytt liv i ett nytt land. Disse barna som kommer er spesielt sårbare, og jeg mener derfor at vi har et spesielt ansvar ovenfor disse små menneskene som tilbringer en del av livet sitt i mottak her i Norge.

På bakgrunn av barns utviklingsteori, som hevder at barneårene er essensielle i forhold til personlighetsdannelsen (Håkonsen, 2011) vil oppgaven gjøre rede for disse forståelsene av barnas utvikling og psykiske helse, for å forstå hvordan levevilkårene for barn i norske asylmottak beskrives i de ulike rapportene jeg har valgt ut. I tillegg vektlegges faktorer som nevnes som spesielt viktige for barnas psykiske helse i denne oppgaven.

Til denne oppgaven har jeg funnet tre rapporter, som tar for seg barns levekår i asylmottak og psykisk helse. På bakgrunn av disse ønsker jeg å finne ut mer om de ulike sidene ved barnas hverdag, og hvordan de ulike momentene kan ha en innvirkning på barnas psykiske helse.

2. PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING

Hvordan beskrives småbarns levevilkår i norske mottak, og hvordan kan dette påvirke deres psykiske helse?

Med bakgrunn i rapporter som er gjort i henhold til barn i asylmottak, ønsker jeg finne ut hvordan hverdagen til barn som bor i asylmottak er, og hvilke implikasjoner har ulike levevilkårsfaktorer for barnas psykiske helse.

Barn og unge med flykningebaggrunn hører til en av de risikogrupperne for å utvikle psykiske problem (Lauritsen i Valenta og Berg:167, 2012) Asylsøker prosessen er kompleks for voksne, og selv om de prøver på best mulig måte å skjerme barna, er det utrolig vanskelig å legge til rette for gode oppvekstvilkår i et asylmottak. Å vokse opp på et mottak kan være svært belastende for barn (Lauritsen og Berg 1999, Valenta og Berg 2012).

Barns rettigheter er regulert i flere lover, samtidig plikter Norge å følge FN's barnekonvensjon om barnerettigheter. Den fastslår at alle barn skal ha de samme godene. Vi skal ta hensyn til hva som er best for barnet. Alle barn har rett til et godt liv til å utvikle seg og til å bli hørt og respektert. Spørsmålet er om disse kravene blir tilfredsstilt ved asylmottak. Jeg ønsker å belyse tema i forhold til levevilkår. Jeg vil legge vekt på de fysiske rammene i forhold til bosituasjonen, den psykiske påkjenningen av det å leve i uvisshet om utfallet av asylsøknad og andre faktorer med hensyn til livsvilkår som økonomi, utdanning, sosial kontakt og en meningsfull fritid.

2.1.1. Avgrensning og presisering av problemstillingen

De politiske føringene i forhold til innvandringspolitikk forandrer seg stadig. I denne oppgaven fokuseres det på de mellommenneskelige aspektene ved en asylsøkerprosess. Fokusfeltet mitt vil være barn som kommer i følge med en eller flere familiemedlemmer. Enslige mindreårige asylsøkere er en gruppe som har mye av de samme utfordringene, men som også står ovenfor helt andre problemstillinger da de kommer helt alene hit som asylsøkere. Jeg vil legge hovedvekt på barn i cirka alderen tre til 12 år. Jeg ønsker å skrive på tvers av hvor de befinner seg i asylprosessen. Utgangspunktet vil for meg være flykninger som kommer som såkalt «normalsak», med det mener jeg asylsøkere som kommer hit som

ordinære asylsøkere og som ikke av en eller annen grunn oppholder seg her i landet til tross for avslag på søknaden

I oppgaven min vil jeg ikke skille mellom ordinære mottak og transitt mottak. Dette på grunn av at litteraturen jeg har lest viser til at det ikke er store forskjeller der. Det er snakk om relativt små forskjeller, og kontrasten til de andre grupper i det norske samfunnet er større enn forskjellen mellom de to typene mottak (Seeberg 2009).

2.1.2. Avklaring av sentrale begreper i oppgaven

Sentrale begreper i bachelor oppgaven er asylsøker, levevilkår og psykisk helse. En asylsøker er en person som kommer til et land for å søke beskyttelse. Ofte på grunnlag av forhold i hjemlandet, slik som politiske, etniske eller religiøse årsaker. Altså en person som søker opphold i Norge på grunnlag av behov for beskyttelse. Ut fra opplysningene de gir samt et intervju gjort av UDI, blir det avgjort om de oppfyller kravene for å søke om asyl her og få oppholdstillatelse.

Ønsket for oppgaven er å finne ut av hvordan det oppleves for barn å vokse opp i asylmottak. Da er det hensiktsmessig å se på levevilkår, som boligforhold, materielle levevilkår, familieliv og sosiale nettverk. Med tanke på barnas psykiske helse ønskes det å finne ut hvordan de har det, deres tanker og følelser i forhold til situasjonen.

2.1.3. Disposisjon

I første kapittel har jeg presentert hva oppgaven handler om, samt hvorfor jeg har valgt akkurat dette temaet. I kapittel to, hvor jeg presenterer problemstillingen min, skriver jeg kort om avgrensinger i forhold til oppgaven, samt avklarer noen sentrale begreper. I kapittel tre gjør jeg rede for den teoretiske referanserammen som jeg mener er relevant for mitt valgte tema og problemstilling. Kapittel fire omhandler en beskrivelse av metoden jeg har valgt å bruke. Her vil jeg også vise de ulike rapportene som har gitt grunnlaget for mine funn. I kapittel fem presenteres funn fra tre av rapportene som jeg syntes å være relevante for min problemstilling. Før jeg i kapittel seks drøfter teorien sett opp mot de resultatene fra rapportene. Oppsummeringen gjøres i kapittel sju.

3. TEORI

3.1. Asylprosessen

For å forstå hvordan barn i asylmottaks levestandard og psykiske helse kan forstås ser jeg det nødvendig og her kort gjøre rede for hovedelementene av asylprosessen. Dette henger sammen med at det vil være vanskelig å forstå barns levestandard og psykiske helse uten å plassere de i en sosial kontekst. En asylsøker er en person som kommer til et land for å søke beskyttelse. Ofte på grunnlag av forhold i hjemlandet, slik som politiske, etniske eller religiøse årsaker. Altså en person som søker opphold i Norge på grunnlag av et opplevd behov for beskyttelse.

Når en person ankommer Norge må de oppsøke politiet for å søke om asyl. Derfra blir de sendt til et ankomstmottak, der det blir tatt en helseundersøkelse med tanke på tuberkulose. Her får man også utlevert det nødvendige i forhold til klær, sko og annet nødvendig utstyr. Deretter blir man overført til et transittmottak, i påvente av et intervju av Utlendingsdirektoratet. UDI er et statlig organ, og det er de som tar avgjørelsen om det blir innvilget opphold i Norge. I påvente av svar fra UDI blir man sendt til et nytt mottak. Velger man imidlertid å bo til slekt eller venner i denne perioden, mister man den økonomiske støtten. Hvor lang tid det tar før man får svar på søknaden varierer. I noen tilfeller kan dette ta ganske lang tid. Spesielt om UDI er usikre på om informasjonen som er gitt er korrekt. Om man så får innvilget oppholdstillatelse fra UDI, blir man bosatt i en kommune. Får man derimot avslag, har man rett til å klage. Om man igjen får et avslag får man valget om å reise frivillig eller å bli hentet av politiet for utsending (UDI 2014 b). Ofte havner mange av disse menneskene «mellom to stoler». De får avslag på opphold her i Norge, men de kommer fra et land som vi ikke har noen returavtale med. Av ulike grunner kan de ikke returneres til sitt opprinnelige hjemland. Disse blir en gruppe mennesker som oppholder seg her i Norge, uten noen rettigheter. Barn som havner i denne situasjonen er ekstra sårbare.

Asylsøkerne gis tilbud om opphold i asylmottak mens søknaden deres blir behandlet. Det finnes flere typer mottak, og hvor man er i asylsøkerprosessen har gjerne en innvirkning for hvilket mottak man blir plassert i. I transittmottaket er det plassering med tanke på nødvendige helsesjekker samt å vente på intervju. Disse mottakene drives med bakgrunn på korte opphold. Innlosjering her skal i all hovedsak være maks 6 uker. Etter at man er ferdig med intervju blir det flytting til ordinære mottak.

Det er for øvrig to hovedmodeller for organisering av asylmottak i Norge. Sentraliserte og desentraliserte. Sentraliserte mottak kjennetegnes av at beboerne bor på et felles område. Her er administrasjon og felleslokaler. I mange tilfeller deler beboerne kjøkken og bad.

Desentraliserte mottak har boenheter spredt i ordinære boligområder i lokalsamfunnet. Disse er adskilt fra mottakets administrasjon. Omtrent halvparten av de ordinære mottakene er sentraliserte, men en del mottak har både desentraliserte leiligheter og boenheter på et mottaksområde. Ofte prioriteres barnefamilier til å bo desentralisert i en leilighet i ordinære boligområder (Sørholt og Holm, 2010). Om man får innvilget opphold, kan man igjen bli flyttet til en mer varig bopel i en kommune der man skal ta del av det obligatoriske introduksjonsprogrammet. Introduksjonsprogrammet gir norsk opplæring og grunnleggende innsikt i det norske samfunnet med forberedelse til utdanning, eller yrkesliv (Regjeringen, udatert a).

I UDI sine forskrifter heter det seg at innkvarteringstilbudet til asylsøkere skal være nøkternt, men forsvarlig. Det skal sikre beboernes grunnleggende behov og ivareta den enkeltes trygghet. Asylsystemet i Norge tar utgangspunkt i at forholdene ikke skal være materielt forlokkende, slik at asylsøkere ikke kommer av den grunn. Samtidig er det et krav i forhold til menneskerettighetene at rammen rundt botilbudet i mottaket er forsvarlig og gir en trygg ramme for familielivet (NOU, I velferdsstatens venterom 2011:10)

Asylmottakene er underlagt statlige rammebetingelser og økonomi. Selve driften av asylmottakene blir lagt ut på anbud, og drives av private bedrifter. Staten legger krav i forhold til driften av mottakene, og særlig arbeid med barn og unge er vektlagt. I

Stortingsproposisjon nr.1 og tildelingsbrevet fra Justisdepartementet til UDI, angis hvilke føringer som skal gjelde mottakene. Fra 2012 finner jeg at ett av arbeidsområdene det skal satses på er å styrke arbeidet med aktivitetstiltak for barn og unge med bakgrunn i «å sikre at barn i asylmottak får en meningsfull hverdag og en så normalisert barndom som mulig innenfor rammene av asylmottakene» (Meld. St. 27 -2011–2012)

Det er for øvrig to hovedmodeller for organisering av asylmottak i Norge. Sentraliserte og desentraliserte. Sentraliserte mottak kjennetegnes av at beboerne bor på et felles område. Her er administrasjon og felleslokaler. I mange tilfeller deler beboerne kjøkken og bad.

Desentraliserte mottak har boenheter spredt i ordinære boligområder i lokalsamfunnet. Disse er adskilt fra mottakets administrasjon. Omtrent halvparten av de ordinære mottakene er sentraliserte, men en del mottak har både desentraliserte leiligheter og boenheter på et mottaksområde. Barnefamilier prioriteres til desentraliserte boenheter.

I den faglige vurderingen på bakgrunn av dette satsningsområdet står det at det er av stor betydning at det tilrettelegges for tiltak om foreldrenes livsmestring, siden det er de som er nøkkelpersonene når det gjelder barnas situasjon på mottaket. Videre anses det som viktig at barna får en så normalisert barndom som mulig, og at det vektlegges både aktivitetstilbud og deltakelse i lokalsamfunnet (NOU, I velferdsstatens venterom 2011:10).

3.1. Barn i asylmottak

UDI sine retningslinjer for asylmottak slår fast at mottakene skal ha særlig fokus for barn og unge sine rettigheter og behov (NOU, I velferdsstatens venterom 2011:10).

Fire-og femåringene skal ha tilbud om barnehage hele dagen. For de mindre barna har UDI fastslått, at alle barn fra to år til grunnskolealder skal ha et tilbud på minst tre timer pr dag, fra mandag til fredag. Dette for «å strukturere og målrette tiltak som bidrar til en trygg og meningsfylt hverdag på mottaket»(NOU, I velferdsstatens venterom 2011:10).

For de barna som er under skolepliktig alder, som ikke har tilbud om barnehageplass vil det være et større krav om pedagogiske tilbud. På mange mottak har det blitt opprettet barnebaser. Barnebasen skal være et tilbud for å bidra til en variert og meningsfull hverdag for barn i asylmottak. Barnebasen har ingen fastsatte retningslinjer for hvordan den skal fungere, foruten at det skal være en ansatt med barnefaglig kompetanse som har det overordnede ansvaret.

Opplæringsloven i Norge fastslår at alle barn som oppholder seg i landet over tre måneder har lik rett på utdanning. Dette er uavhengig av oppholdsstats. Barn under 16 år skal meldes inn i grunnskolen i det de ankommer mottaket. For barn over 16 år vil tilbudet variere i fylkene. I noen fylker gis elevene tilbud om videregående skole, i andre får de tilbud om å delta på voksenopplæringen på lik linje med de voksne asylsøkerne (NOU, I velferdsstatens venterom 2011:10).

3.2. Barns rettigheter

I Norge er asylsøkerbarnas rettigheter regulert gjennom Lov om barn og foreldre, Lov om barnevernstjenester, opplæringsloven og utlendingsloven. I tillegg har Norge implementert FN's barnekonvensjon i lovgivningen. FN's barnekonvensjon er en internasjonal avtale som

beskytter barnas rettigheter, og derfor sees den som meget relevant i forhold til oppgavens fokus områder.

Utgangspunktet for lovgivningen er at barn er sårbare, og derfor trenger spesiell beskyttelse. I FN's barnekonvensjon er det utarbeidet rettigheter spesielt med tanke på barns sikkerhet og rettigheter. Barnekonvensjonen skal sikre at alle barn, uavhengig av hvem de er og hvor de bor, har de samme rettighetene. Disse omfatter politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, og gjelder for alle under 18 år. FN's barnekonvensjon inneholder 42 punkter som sier hvilke rettigheter barn har. Den gir de samme grunnleggende rettigheter uavhengig hvor de er eller kommer fra.

Et utdrag fra konvensjonen, viser følgende;

- **Ingen diskriminering;** Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres
- **Til barnets beste;** Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn
- **Statens ansvar;** Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet
- **Rett til liv;** Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg
- **Å si sin mening og bli hørt;** Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt
- **Flyktningebarn;** Barn som søker flyktningstatus eller som anses som flykninger, skal få nødvendig vern og humanitær hjelp.
- **Sosialtjenester;** Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.
- **Levestandard;** Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de livsvilkårene som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.
- **Utdanning;** Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn og sette i verk tiltak for å redusere tallene på de som ikke fullfører skolegangen.
- **Lek og fritid;** Barnet har rett til å hvile, fritid og lek, og delta i kunst og kulturliv.

• **Rehabilitering og reintegrering;** Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og samfunnsmessig tilbakeføring av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (Regjeringen, 2000).

Selv om disse barna er asylsøkere, så er de fortsatt barn, som har rettigheter på lik linje med andre barn i Norge. Det synes spesielt viktig i forhold til å finne ut om barna som bor på asylmottak faktisk får tilfredsstillende sine behov i forhold til denne loven. Norge har fått kritikk av FN for ikke å ha tilstrekkelig tatt vare på asylbarnas selvstendige rettigheter. Problemet som ofte oppstår er at barnas situasjon ikke kan sees uavhengig av foreldrenes situasjon, som har færre rettigheter enn barna (Valenta og Berg, 2014:169).

3.3. Barns utvikling

Vi mennesker utvikler oss gjennom hele livet. Både vi og miljøet rundt oss er i stadig endring. I barndommen skjer de fysiske og psykologiske forandringene raskere, og de er mer omfattende og har større betydning for utviklingen av selvet, enn senere i livet. Dette gjør at de utviklingsprosessene som skjer i barndommen vil være av stor betydning for både ungdomsårene, i voksen alder og i alderdommen (Håkonsen, 2011). Vi blir formet av miljøet vi møter og vokser opp i. Vår psykiske utvikling vil være tett knyttet til både miljø og kulturelle verdier. De kulturelle særpregene som barna påvirkes av består av familieforhold, bosetting og levestandard. I utviklingen hos hvert enkelt menneske finner vi gjenspeilingen av den kulturelle sammenhengen som de vokste opp i (Håkonsen, 2011).

Utviklingen styres, reguleres og påvirkes i et samspill av biologiske, psykososiale, sosiale og kulturelle faktorer, der det er en gjensidig påvirkning mellom menneskene og miljøet (Håkonsen 2011:55).

Når vi vokser opp, lærer vi å forstå verden omkring oss på bestemte måter. I begynnelsen er foreldrene våre den sterkeste kilden til påvirkning, og barn vil ofte ha en forståelse av verden som ligner svært på foreldrenes. Etter hvert vil andre kilder øve innflytelse, slik som venner, skole og massemedier er alle sammen kilder til påvirkning.

Trygghet i tilknytningen til mor og far i de tidlige barneårene synes å gi barnet større evne og mulighet til å regulere egne følelsesreaksjoner, og gjør barnet bedre i stand til å mestre ulike utfordringer som livet gir. For at vi skal best mulig være utrustet til å møte følelsesmessige

belastninger er det essensielt med god følelsesregulering (Håkonsen, 2011). Den følelsesmessige og sosiale utviklingen er nær knyttet til utviklingen av vår identitet, vårt selvbilde og vår selvoppfatning. Gjennom gode sosiale relasjoner til mor, far eller andre nære trygge personer, vil barnet utvikle seg positivt og lære å kjenne seg selv. Interaksjonen mellom barnet og de trygge voksne vil lære barnet om det det selv er verdifullt eller overflødig, om tillit og trygghet eller om mistillit og mistro til andre mennesker, og om andre er til å stole på eller ikke (Håkonsen 2011:40). Siden foreldrene er de som står for den første nære kontakten med barna, vil det være de som vil være de viktigste personene i barnas liv, og også representere trygghet.

3.4. Psykisk helse

Psykisk helse sees på som en del av barnets utvikling. En god psykisk helse referer til utvikling av og evne til å mestre tanker, følelser, atferd og hverdagens krav i forhold til ulike aspekter i livet. Psykisk helse handler også om emosjonell utvikling, evne til å fungere i sosiale relasjoner og evne til fleksibilitet (Regjeringen, 2007).

En god helse er en subjektiv opplevelse. I følge WHO kan en definisjon av god psykisk helse være «en tilstand av velvære der individet realiserer sine muligheter, kan håndtere livets normale stress, kan arbeide på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra for samfunnet».

Det ses som viktig å poengtere at fravær av psykiske lidelser er ikke ensbetydende med en god psykisk helse.

Psykiske vansker er et utbredt problem bland barn og unge. I følge Folkehelseinstituttet, kan vi regne med at omtrent 15-20 prosent av barn mellom tre og 18 år har nedsatt funksjon som en følge av psykiske lidelser, som enten angst, depresjon eller atferdsforstyrrelser. Faktorer som gir økt risiko for psykiske lidelser er barn av foreldre som selv har psykiske vansker over tid, og familier som kommer hit som flyktninger og som har traumatiske erfaringer med krig, tortur, vold og tap av familie og venner. Om man i tillegg er sosialt isolert, dårlig integrert i nabolag øker risikoen (Folkehelseinstituttet, 2014).

Vi utsettes daglig for mange påkjenninger. Det er særlig hendelser som innebærer store krav til endring og tilpasning som utløser stress. Mye tyder på at visse sykdommer, både fysiske og mentale, er vanligere i perioder i livet hvor det stilles store krav til endring og tilpasning. Det hevdes at det er en klar sammenheng mellom individets helse og summen av

stressbelastninger som oppnås i løpet av en periode. Jo flere stressbelastninger, desto større er sannsynligheten for helseproblemer (Håkonsen, 2011). Faktorer som påvirker opplevelsen av stress er forutsigbarhet, kontroll over varighet, mening og sosial støtte (Håkonsen 2011:253) Hvordan vi reagerer og hvordan vi evner å møte motgang, sykdom eller kriser, har i stor grad sammenheng med erfaringene vi har gjort i løpet av barndommen og oppvekstårene (Håkonsen, 2011). Retterstøl og Ilnes hevder at hele barndommen i seg selv er en sammenhengende kritisk fase for i forhold til trygghet og harmonisk personlighetsdannelse. Hva vi opplever og hvordan det oppleves tidlig i barndommen, har en stor betydning for personlighetsutviklingen vår (Retterstøl og Ilnes, 2008). Med tanke på barna som kommer hit som asylsøkere som har allerede har opplevd brudd i sin tilværelse i forhold til selve flukten fra hjemlandet, sees det som viktig å gi et grunnlag for en trygg og stabil hverdag med et trygt og stabilt miljø å vokse opp i, integrering i samfunnet samt å bidra til å ivareta og skjerme barn, for ikke å bidra til et videre livsforløp med flere unødvendige bekymringer.

3.4.1. Mestring og resiliens

Det hevdes at noen iboende egenskaper hos barn kan ha en stor betydning for hvordan de evner å takle traumatiske hendelser.

I følge Seeberg og Engebretsen (2011) så kan resiliens kan forstås som en persons motstandskraft, det vil si en evne til å hente seg inn og mestre vanskeligheter (Rutter 2000). Begrepet kan også oversettes med robusthet, motstandskraft, styrke eller evne til å overkomme vanskeligheter. Resiliens handler om individets evne til å håndtere vanskelige opplevelser, motgang, krenkelse og ulike problemer som medfører stress (Lidén mfl. 2011). Resiliens viser til blant annet beskyttende faktorer i en asylsituasjon som det å kunne planlegge framtiden, få støtte fra viktige personer, evne til selvstendighet og evne til å skape en framtid på kort og lengere sikt; Resiliens viser dermed både til individuelle faktorer, kvaliteten ved relasjoner og til de sosiale omgivelsene (Valenta og Berg, 2012:196). Mulig kan graden av resistens i barna ha en stor betydning for hvordan livssituasjonen som barn i asylmottak kan påvirke deres psykiske helse.

4. METODE

I Dalland finner jeg Vilhelm Auberts sin definisjon av metode;

«En metode er en framgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Aubert gjengitt i Dalland 2006:71).

Det dette forteller, er at jeg ved hjelp av den metoden jeg velger meg, skal kunne finne fram til de opplysningene og den kunnskapen jeg ønsker å tilegne meg for å kunne besvare oppgaven min på en best mulig måte. Hvilken metode jeg velger avhenger av hvilken kunnskap jeg ønsker å tilegne meg.

En metode kan være kvantitativ eller kvalitativ. Mens en kvantitativ metode forteller oss om hyppighet, eller andre målbare data, vil en kvalitativ metode si noe om opplevelser eller meninger (Dalland, 2000). Mens den kvantitative metoden tar utgangspunkt i noe som er målbart, vil den kvalitative si noe kvaliteten på det som etterspørres, og kan derfor ikke måles i hverken tall eller prosent (Dalland, 2000). Det vil derimot være problematisk å se disse to metodene helt adskilt om man ønsker gode og dekkende svar. Ved bare å fordype seg i en av retningene vil kunnskapen man kommer fram til bli noe forenklet og uhensiktsmessig. For min del vil jeg kunne få svar på hvor mange barn som kommer til Norge med ønske om asyl og hvor lenge de måtte vente før de fikk svar om opphold fra UDI gjennom en kvantitativ studie. Det den studien ikke vil kunne si noe om, er hvordan denne tiden opplevdes for de involverte. Ved å gå kvalitativt til verks, vil jeg få de enkelte barnas opplevelser i forhold til ventetiden. Formålet med kvalitativ forskning er slik sett ikke å si noe generelt om hyppighet eller utbredelse i en populasjon, men mer om hvordan aktører opplever, tolker og handler innenfor de rammene som er satt rundt deres liv (Dalland 2000).

4.1. Metodebeskrivelse

I denne oppgaven vil litteraturstudie tjene formålet med å belyse den valgte problemstillingen. Litteraturstudie vil gjøre meg i stand til å finne gode data som vil besvare min tematikk godt. Med litteraturstudie menes at oppgaven baseres på eksisterende kunnskap innenfor feltet (Dalland, 2000).

For å finne relevant litteratur har jeg gjort usystematiske søk. Dette kjennetegnes ved at jeg har gjort mange kjedesøk. Ved hjelp av litteraturlister, har jeg funnet mange relevante studier og rapporter. I tillegg har jeg søkt videre fra kildehenvisninger. Det er noen navn innenfor asylsøker-temaet som har vært gjengangere, og jeg har forsøkt å finne stoff som de har skrevet.

Rapporter og studier som er brukt viser tydelig at den bygger videre på forskning som er gjort tidligere, altså den er kumulativ (Dalland, 2000). På grunnlag av at forskningen som er gjort er kumulativ vil den gi et godt bilde av dagens situasjon.

4.1.1. Min førforståelse

Mine forkunnskaper på temaet om asylsøkere var ganske begrenset før siste praksisperiode. Det som gjorde at jeg innledningsvis ble spesielt interessert i å skrive om dette temaet, var i grunnen at jeg synes at det er mange rasistiske holdninger ute i samfunnet. Selv hadde jeg ingen personlige erfaringer med møte med asylsøkere, men jeg mente at det synet mange har er veldig ensidig og ikke særlig reelt. Jeg tror at kunnskap er måten å forebygge rasisme på, og derfor valgte jeg å ta siste praksisperioden min ved Persaunet Statlig mottak. Her møtte jeg mange fine mennesker, voksne og barn. Livet disse menneskene levde på asylmottaket var noe helt annet enn jeg noen gang hadde sett. Mange fremmede lå på samme rom, det var få fellesrom, dagene bar preg av mye venting og uro, samt lite innhold. Det er mange tema som jeg synes fortjener oppmerksomhet i forhold til asylsøkere, men jeg valgte barn, fordi det er et spesielt sår tema for min del. Disse små menneskene som kom med foreldrene sine, som allerede hadde opplevd så mye i livet. Asylmottak er langt fra en ideell plass for et barn å tilbringe mye tid. Målet med oppgaven er å belyse asylsøkerprosessen med tanke på barna.

4.2. Beskrivelse av litteratur og kilder

Det er ikke mye teori som finnes på temaet om asylsøkere og barn. Derimot er det skrevet endel rapporter og gjort forskningsprosjekt i de siste årene som belyser tematikken. Jeg har lagt vekt på å finne og bruke artikler som er av relativ ny dato. Samtidig ser jeg at flere av de nyere rapportene som er gjort, er med bakgrunn i eldre artikler. Noe som sier meg at den eldre forskningen som er gjort, i stor grad fortsatt er gjeldende.

Jeg har plukket meg ut tre studer som tar for seg barns oppvekstvilkår i asylmottak. Jeg anser disse som relevante og troverdige kilder. Nedenfor følger en tabell hvor disse tre rapportene blir redegjort skjematisk.

Jeg har også brukt mye fra Utlendingsdirektoratet og Regjeringen sine nettsider, som sier mye om lovverket rundt asylsøkere.

4.2.1. Kildekritikk

Jeg baserer mine funn hovedsakelig ut i fra tre ulike rapporter. Årsaken til at jeg valgte akkurat disse rapportene var at jeg anser disse tre rapportene som veldig relevante i forhold til min problemstilling da de på bakgrunn av tidligere rapporter og forskning, samt at de ved hjelp av kvalitative undersøkelser som intervju og kvantitative spørreundersøkelser, belyser levevilkår og psykisk helse for barn i asylmottak. Alle disse rapportene viser til mange av de samme problemstillingene som barn i asylmottak står ovenfor. En svakhet ved å basere seg på disse rapportene er at de i all hovedsak baserer seg på stemmene fra de som er nære disse barna, og ikke barna selv. Intervjuene og spørreskjemaene er blitt besvart av omsorgspersoner som foreldre og nære andre, samt de som jobber på mottakene, tett på disse barna. For å kompensere noe for dette manglende perspektivet, har jeg lest noen bøker som tar for seg akkurat det, barnas egen stemme. Boka «*Jeg liker Norge, men Norge liker ikke meg*» er en bok der lengeværende barn i Norske asylmottak selv får fortelle sin historie. Disse barna har ikke oppholds rett her i landet, og har dermed i tillegg en litt annen problematikk og andre utfordringer enn de barna jeg baserer oppgaven min på. *Mens vi venter – en hilsen* fra barn som søker asyl i Norge, er en bok finansiert av Redd Barna, med tanker og tegninger fra både barn som bor i ordinært mottak, enslige mindreårige asylsøkere og lengeværende barn. I tillegg har jeg hørt Maria Amelie sin bok, *Ulovlig Norsk*, på lydbok. Selv om disse bøkene i hovedsak beskriver situasjonen for barn som har fått avslag på sin søknad om asyl, så har de opplevd mange av de samme tingene som barn som venter på svar på søknad. Disse bøkene bekrefter det mine funn viser til. I tillegg har jeg min egen erfaring av å være utplassert i et asylmottak, og kjenner til mye av det disse rapportene viser til. Jeg har møtt barn som bor i asylmottak. Både de som har bodd en liten stund, og barn som har blitt værende mye lengre enn ønskelig i et transittmottak. Jeg har ikke snakket med disse barna spesifikt om deres opplevelser, men jeg har vært med i hverdagen deres og sett de fungere i miljøet ved et mottak.

En annen svakhet ved å basere seg på disse rapportene er at de i all hovedsak k av noen sekundærkilder. Dette er i tilfeller der jeg ikke har funnet primærkilden. Ved bruk av sekundærkilder er det fare for feiltolkninger (Dalland 2000). I forhold til oppgaven vurderer jeg faren for feiltolkninger som små, og velger derfor å beholde de.

Videre ser jeg at om jeg hadde gjort intervju som metode, ville jeg fått en større nærhet til tematikken. Det hadde vært interessant å kunne fått snakke med flere av de som faktisk «vet hvor skoen trykker». Siden dette er en bachelor oppgave og vi verken har tid eller mulighet til å gjøre egen forskning, fant jeg det mer hensiktsmessig å bruke de rapportene som allerede er gjort. En svakhet som en kan finne her, er av språklig karakter. Den språklige barrieren kan bli et problem i mange tilfeller. Blant de minste barna, som knapt kan snakke sitt eget morsmål rent og mange språklige misforståelser kan oppstå når en samtale gjøres på et annet språk enn sitt eget. Barn kan også ha vanskeligheter med å formidle sine faktiske følelser. Det kan være på grunn av mangel på forståelse av egen situasjon, og det at de ikke klarer helt å identifisere de følelsene de innehar ved hjelp av ord. Dette kan legge begrensninger på resultatene som kommer fram i rapportene.

5. FUNN & ANALYSE

Barn i asylmottak er en heterogen gruppe. Disse barna kommer fra mange forskjellige land. De har alle sin egen historie å fortelle. Noen kommer hit med familien sin, andre har mistet familiemedlemmer enten i hjemlandet eller på flukt. Noen av barna kan ha med seg vonde opplevelser fra hjemlandet eller fra flukten til Norge. Mange av disse barna har allerede opplevd overgrep, fattigdom og krig. Skjebnene er mange, men det de alle har til felles er at de alle har mistet hjemland og kultur, slekt venner og alt som er kjent, de har mistet sitt hjem. Frukten fra hjemlandet og livet i Norge utgjør en stor del deres liv og derfor er det så viktig at opplevelsen av å leve her blir god. Asylsøkere kommer til Norge med håp om en trygg framtid og et ønske om å kunne bygge seg et liv, et nytt hjem.

Det har tidligere ikke vært særlig fokus på barn, men endel nyere rapporter tar hovedsakelig for seg barnas perspektiv. Fra kunnskapsdepartementet finner jeg i NOU 2010:7, finner jeg følgende; Blant annet har ansatte i asylmottak og helsevesenet uttrykt klare bekymringer om barnas situasjon. Bekymringene gjelder dels situasjonen for barna her og nå, men også når det gjelder en mer langsiktig virkning av å leve i en situasjon med foreldre som lever under usikkerhet og til dels er traumatiserte, og der helsevesenet og barnevernet i liten grad er i stand til å gi et tilbud om behandling. Også gjennom terapeutisk arbeid og forskning har flere forskere formidlet bekymring for disse barna (Raundalen, Lorentzen og Dyregrov 2004).

5.1.1. Tabell 1.

Jeg har brukt rapportene *Psykisk helse for barn i asylmottak, Små barns hverdager i asylmottak* og *Medfølgende barn i asylmottak* (tabell 1). I disse rapportene finner jeg noen punkter som utmerker seg som spesielt problematiske for barn i asylmottak og momenter som synes å være gjengangere i forhold til utfordringer de møter i asylmottakene.

Referanse	Problemstilling\ Hensikt	Metode\ data	Funn, Konklusjon, Resultat
Kommunal- og regionaldepartementet (2005). <i>Psykisk helse For barn i asylmottak</i> . Oslo: Regjeringen	Se på tidligere tiltak samt, vurdere tiltak for å bedre den psykiske helsen for asylsøkere og flyktninger i asylmottak	Spørreundersøkelser til barnefaglig-ansatte i mottakene. Samt møter med bl.a barneombud, psykologer, ansatte, beboere og samarbeidspartnere ved Leira mottak i Levanger	Foreldrenes situasjon virker sterkt inn på barna. Asylmottakene er ment som midlertidige bosted, det er derfor begrenkede muligheter for lek. Ser det som viktig å fokusere på tiltak som kan forebygge psykiske problemer og lidelser hos barn.
Lindèn, H, Seeberg, M, Engebrihtsen, A. (2011). <i>Medfølgende Barn i asylmottak-Livssituasjon, mestring, tiltak</i> . Oslo: Institutt for samfunnsforskning	Undersøke situasjonen og vurdere hvordan tiltak som bør rettes mot barn som kommer som asylsøkere med sine	Basert på tidligere publikasjoner . Spørreskjema gitt til alle ordinære mottak, samt	Barns mestring har en klar sammenheng med de strukturelle forholdene de lever under. Foreldrenes livssituasjon kan ikke sees uavhengig av barnas. Faktorer som tilgang til skole\barnehage bidrar til språklig og sosial kompetanse.

	familier	kvalitative intervju med ledelse, foreldre og helsesøster ved to av mottakene.	
Seeberg, I.(2009). <i>Små barns hverdag i Asyilmottak.</i> Oslo: NOVA	Ønsker å se nærmere på, og gi innblikk i hvordan hverdagen er til små barn i asyilmottak.	Samling av tidligere publikasjoner . Rapport basert på feltarbeid i 2 mnd, og intervjuer med ansatte og foreldre i to mottak.	Lang og midlertidig botid, dårlige boforhold, fattigdom, oppbrudd, voksne som sliter med egen situasjon, mangel på pedagogiske tilbud.

Tabell 1: Oversikt over kildemateriale

Før jeg diskuterer rapportene mer overordnet og i sammenheng vil jeg gjøre rede for innholdet i hver rapport. Dette for å beredegrunden for en mer overordnet diskusjon om rapportenes funn om slutten av oppgaven.

5.1.2. Psykisk helse for barn i asyilmottak;

Rapporten, som er et resultat av anbefalinger fra en interdepartemental arbeidsgruppe, legger stor vekt på at foreldrenes situasjon virker sterkt inn på barna. Selv om foreldrene ikke er psykisk syke, så kan påkjenninger fra hjemlandet, flukten, eksilsituasjonen, oppholdet i mottaket og usikkerhet i forhold til framtiden ha en stor innvirkning på deres evne til å gi barna god omsorg.

Videre poengterer rapporten at det ofte er begrensede muligheter for lek og fri bevegelse på mottakene. Rapporten foreslår derfor at det gis halvdags barnehageplass til 2-3 åringene, likt

som 4-5 åringene som bor i mottak. Dette vil bidra til å strukturere hverdagen for både barn og voksne, samt at barna kommer i kontakt med andre barn. Det er viktig for alle barn at de har mulighet til å delta i lek og fritidsaktiviteter. Rapporten presiserer at mottaket kan sørge for at barna har mulighet til å delta på ulike aktiviteter på fritiden, siden familiene sin økonomi legger begrensninger.

Rapporten nevner også at siden asylmottakene er ment som midlertidige bosted, er de ikke egnet til å være en plass der barn tilbringer sin barndom og ungdom. Mottakene er generelt preget av trangboddhet, og det er begrenset med fellesrom. I tillegg bor man tett med mange fremmede mennesker, med ulik helsetilstand, som i større eller mindre grad evner å vise hensyn til barna.

5.1.3. Medfølgende barn i asylmottak

Rapporten som er gjort av Seeberg og Engebregtsen, innledes med å poengtere at situasjonen for medfølgende barn i asylmottak bestemmes både av deres doble status som asylsøkere og barn (Cemlyn og Briskmann 2003, Engebregtsen 2003, Seeberg et al. 2009). Barna har like rettigheter som andre barn i Norge i forhold til skolegang, helsetjenester og barnevern. Samtidig er barna prisgitt foreldrenes situasjon. Foreldre har gjerne ikke lik adgang til samfunnet. Barna har flere muligheter, tilbud og rettigheter enn foreldrene. Rapporten presiserer at barnas levevilkår ikke kan sees uavhengig av foreldrenes situasjon. I følge rapporten vil barna i stor grad preges av familiens uavklarte livssituasjon, med tanke på familiens fortid med oppbrudd og flukterfaringer og den usikre framtiden de har i møte. I tillegg er det lagt stor vekt på ventetiden på mottaket, med de utfordringene den gir. Rapporten tar for seg utfordringer i forhold til boforhold, skole og tilrettelagte fritidstilbud til barna, samt barn og foreldres mestringsstrategier.

5.1.4. Små barns hverdag i asylmottak

Seeberg hevder i denne rapporten, at den lange botiden, samt at tilværelsen er så sterkt preget av midlertidighet, bidrar til å gjøre livet i mottaket ustabil og uforutsigbart. I tillegg ser hun de fysiske omgivelsene som sterkt utfordrende i forhold til de små barna. Det er trangt om plassen på mottakene og det er stadig utskiftning av mennesker, både beboere og

ansatte. Dette er faktorer som bidrar til et negativt oppvekstmiljø og gjør det vanskelig å gi barn god omsorg. Når boforholdene har mangler i forhold til plass til utfoldelse og lek, hevder Seeberg at det vil være av større betydning at det blir tilrettelagt gode pedagogiske tilbud til barna.

Seeberg viser i rapporten til familienes økonomi i statlige mottak, og der konkluderes det med at sett i perspektiv med andre barnefamilier så betegnes asylsøkere som fattige. Dessverre så gjør dårlig økonomi for asylsøkere det vanskelig for barn å delta på noen fritidsaktiviteter. Fritidsaktiviteter sees på som essensielt i forhold til å bidra for barnas egen mestring.

I kontrast til at det hevdes at lang ventetid på mottak virker negativt på barns psykiske helse, finnes det også forskning som sier det motsatte. Rapporten hevder at lang botid i ett og samme mottak ser ut til å være en faktor som styrker noen barns evne til mestring. Dette begrunnes med at barna får en større grad av kontinuitet og stabilitet i forhold til barn som flytter oftere. Disse barna får mulighet til å opparbeide seg sosialt nettverk og blir godt kjent med omgivelsene, og drar god nytte av det. Utover disse funnene, konkluderer denne rapporten som de fleste andre at utfordringene for barn i asylmottak ligger i dårlige boforhold, fattigdom, oppbrudd, voksne som strever med egen livssituasjon og mangel på pedagogiske tilbud i asylprosessen.

6. DRØFT

Basert på funnene i de ovenfor nevnte rapportene vil jeg herunder drøfte hvordan vi kan besvare forskningsspørsmålet: Hvordan påvirker levevilkårene asylbarns psykiske helse å leve i norske mottak? Ulike deler av levevilkår strukturerer analysen og fokuset er på samspillet mellom de materielle betingelsene for barns oppvekst og den psykososiale utviklingen.

6.1. Trygge rammer og forutsigbarhet

Barna blir et produkt av både de fysiske oppvekstvilkårene og de psykososiale faktorene som kulturen de vokser opp i (Varvin 2003). Utviklingsteorien sier at barn trenger trygge rammer og forutsigbarhet for å kunne ha de best egnede forutsetningene for en god oppvekst. Barn av asylsøkere har ofte allerede opplevd store forandringer og omveltninger i løpet av sine få år her på jorden. Mange har både opplevd uro i hjemlandet, og de har vært med på en flukt som for mange både er lang og utfordrende. Opplevelsene i hjemlandet kan ha satt sine spor, de kan ha opplevd krig, død, fattigdom og sult. Flukt innebærer et brudd med den vanlige utviklingsprosessen og dette kan være ekstra utfordrende på grunn av alt det de har med seg fra tiden før flukten. En tilværelse med følelser som er preget av uro og usikkerhet. Selve flukten er ofte en svært lang reise med mange opplevelser og utfordringer. Jeg har hørt mennesker fortelle om flere måneder til fots gjennom ørkenen, lange båtturer under dekk, eller mange mennesker skjult tett i tett sammen i en konteiner. Jeg har hørt mange historier om flukt, og det de har til felles er at de er lange og strabasiøse og preget av usikkerhet og mange farer.

Når de så kommer fram til Norge, er dette med håp og tro at det vonde nå er over. Dessverre er nok ikke prøvelsene over ennå. Nå møter de en helt ny tilværelse, men fortsatt står de på ustø grunn. En fellesnevner for disse rapportene, er at de peker på ventetidens usikkerhet som en alvorlig belastning for de fleste. Selv om ventetiden nå har blitt redusert betraktelig, så må familier i mange tilfeller vente lenge før de får svar om varig oppholdstillatelse i landet. Tiden med usikkerhet kjennes altfor lang for de fleste. Lidên m.fl i *Medfølgende barn i asylmottak* skriver at den objektive ventetiden er lang, men den subjektive ventetiden er lengre. Selv om de fleste får behandlet søknaden sin i løpet av et år, er det fremdeles mange som av varierende grunner venter på årevis. Vanlige plager i denne fasen er depresjon, angst, søvnproblemer og mangel på affektkontroll (Varvin 2003:212-13).

Denne tiden i asylmottaket gir ingen faste varige rammer, men er i stor grad preget av midlertidighet. Både i forhold til at de befinner seg i en uavklart situasjon, men også de fysiske rammene er midlertidige. Asylmottakets boligmasse er i stadig omskiftning. Menneskene som bor på asylmottakene er alle i forskjellige faser i asylprosessen, og dette resulterer i stadig utskifting. Det blir vanskelig å knytte langvarige bånd (Valenta og Berg 2012). For barn kan dette være en spesiell belastning for deres fortid ofte er preget av akkurat dette, oppbrudd. Både i forhold til flukten fra hjemlandet-, og oppbrudd i familierelasjoner. Mange korte bekjentskaper vil være med å gi en følelse av en usikker hverdag. For barn som er lengeværende i asylmottak vil de måtte oppleve at både nye naboer og lekekamerater kommer og går. Ofte uten mye forvarsel. I tillegg ses det også at det ofte er mange ansatte og frivillige som kommer og går.

En stadig utskifting av beboermasse kan gjøre det vanskelig å knytte bånd og tilknytte seg andre mennesker. Tilknytningen handler om hvordan barn utvikler måter å forholde seg på til andre, spesielt i situasjoner med fare og utrygghet, for å kunne gjøre seg selv og situasjonen tryggere (Varvin, 2008:27). Samtidig er det stor fare for at når noen knytter tette bånd, så er det høyst usikkert om disse forholdene vil vare når noen av beboerne må flytte. Ofte blir asylsøkere bosatt rundt om i små kommuner. Gjerne langt unna og på kort varsel. For mange av disse barna fører det til tilknyttingsvansker. Enten i form av at de trekker seg unna, eller de kan bli spesielt ukritiske til relasjonene til folk rundt seg. Tap av tilknyttingspersoner kan i verste fall medføre psykisk lidelse som depresjon og angstlidelser (Varvin, 2008:27-28). Fraværet av stabile, langvarige kontakter kan ha en uheldig konsekvens i forhold til deres sosiale utvikling, ved at noen barn reagerer ved å bli urolige og utagerende, mens andre blir tause og innesluttet (Valenta og Berg 2012).

6.1.1. Boforholdene i mottakene

Boforholdene for asylsøkere er som nevnt tidligere nøkternt. Asylmottakene er midlertidige bosted, og ikke ment som en langvarig løsning. De aller fleste bygningene som mottakene er lokalisert i, er gamle bygninger som tidligere har blitt brukt til hotell, campingplasser eller sykehjem. Det er bygninger som ikke egner seg til opphold over lengre tid. Standarden på de forskjellige mottakene er sterkt varierende. Samtlige av de foregående rapportene melder at et av de gjengående problemene familier med barn hadde, var liten og trang plass. Rommene familiene disponerer er gjerne mellom 15- 20 kvadrat. Det skal fungere både som soverom,

oppholdsrom, kjøkken og lekerom (Sørholt og Holm, 2010) Det blir veldig intensivt for en familie å fungere på så liten plass. Verken barn eller foreldre har egen plass de kan trekke seg tilbake på. Barna har ikke mulighet til å finne seg en rolig krok til å gjøre lekser, eller til å ha med seg venner hjem.

Flere av mottakene har ingen naturlige lekeplasser, og barna må trekke til fellesarealer som er lite gunstige for lek. De fysiske forholdene setter begrensninger på barnas bevegelsesmuligheter. I fellesområdene er det mange mennesker som også har sine egne bekymringer og utfordringer i forhold til fortid og framtid. Levevilkårene på asylmottaket er preget av at mange lever tett sammen, mennesker som ikke kjenner hverandre og som kommer fra mange forskjellige land, snakker forskjellig språk, og har ulike kulturer. De fleste av de andre beboerne på mottakene har gjerne egne problemer, og ønsker ikke barn i fri lek og utfoldelse tett innpå seg. Dette blir en ugunstig situasjon for alle. I *rapporten Små barns hverdager i asylmottak* skriver Seeberg, at forholdene i asylmottakene i liten grad ligger til rette for at foreldrene kan skjerme barna mot elementer i hverdagen som kan være uheldig.

Livet på asylmottakene er ofte preget av mangel på struktur for de fleste beboerne. Det gjør at hverdagen ofte blir preget av lite innhold og mye frustrasjon. Dette vil gjerne prege det sosiale klimaet, og gi et negativt miljø innad i mottaket (Valenta og Berg 2012). Dette medfører ofte støy til sent på kvelden, og ofte uro gjennom natten. Gode boforhold er viktig for trivselen og har særlig mye å si hvis en blir boende i over lang tid. De som bor desentralisert, i egne familieeileigheter ga uttrykk for at det følte mer som et hjem (Lauritsen og Berg, 1999).

6.2. En fot i hver leir

I rapporten *Medfølgende barn i asylmottak*, skriver Linden m.fl at barnas tilværelse preges av både en normalisering gjennom integrering i lokalsamfunnets barndomsarenaer og velferdstilbud, samt av en unntakstilstand, som asylprosessen innebærer. Skole og barnehage er av stor betydning for å skape en hverdag med noen trygge og forutsigbare rammer for barna. Det bidrar til å utgjøre en stabilitet i hverdagen. Her er hverdagen forutsigbar og preget av repetisjoner. På skolen og i barnehagen blir barna kjent med det norske livet og får seg venner på skolen. De lærer de seg å snakke Norsk og de lærer om norsk kultur. Skole og barnehage er med på å skape en trygg ramme. De er med på å skape en form for normalitet i

en ellers ustrukturert hverdag. Lærere og øvrige ansatte har kunnskap til å tilrettelegge for at hverdagen for barna skal være trygg og god og bidra til integrering.

Barn under grunnskolealder har tilbud på minst tre timer pr dag, fra mandag til fredag. For de barna som ikke har tilbud om barnehage, har de tilsvarende tilbud i forbindelse med mottaket. Gjerne i forbindelse med barnebasen. Dette gir barna gode opplevelser, men for de barna som ikke har jevnaldrende på mottaket vil dette heller ikke gi noen sosialisering med andre barn. Samtidig viser rapportene at barnebasene kun er åpne en begrenset periode på dagen og at heller ikke alle mottakene hadde tilstrekkelig ansatte med barnefaglig utdanning.

Det er gjerne på fritiden at barna får føle ekstra på å være annerledes. I forhold til skolehverdagen, så kan fritiden bli bestående av mye venting på asylmottaket. I UDIs rundskriv fra 2008, Krav til fritidsaktiviteter under opphold på statlig mottak (RS 2008-52.) står det at mottaket skal legge til rette for at barn og ungdom i mottak skal ha normal kontakt med barn og ungdom i lokalmiljøet, samt deltagelse i ulike aktiviteter utenfor mottaket. Aktivitetstiltakene har som hensikt å bidra til trygghet og ferdigheter som gir en bedre opplevelse ved oppholdet i asylmottaket, samt at det gir et grunnlag for samfunnsdeltagelse i framtiden. Ved deltagelse i fritidsaktiviteter i lokalmiljøet ønskes det å bedre barnas mestring i forhold til å utvikle sosiale nettverk, samt at de tilegner seg ferdigheter som bedre språk og sosiale koder. Dette gir en opplevelse av egenverd, selvtillit og mestringsglede som bidrar til god psykisk helse (Seland og Linden, 2011).

I Rapporten fra Kommunal-og regionaldepartementet, *Psykisk helse for barn i asylmottak* vises det til at svak økonomi gir begrensinger på hvilke fritidsaktiviteter barna kan delta på. Siden asylsøkere generelt har en dårlig økonomi, vil det naturligvis være vanskelig å få midlene til å strekke nok til fritidsaktiviteter. Mange familier har rett og slett ikke råd til å la barna delta på aktiviteter som koster penger og som det trengs utstyr til. I tillegg kan faktorer som avstand gjøre det vanskelig for familiene å frakte til og fra aktivitetene. Tilstelninger som barnebursdager er ofte et sårt tema. Dårlig økonomi samt liten plass gjør det vanskelig å holde en barnebursdag. Samtidig kan det å delta på bursdager der det er forventet at man skal ha med gave være problematisk. Igjen vil barna føle på det å være annerledes eller utenfor.

Avstanden i forhold til desentraliserte mottak kan ha betydning for blant annet barnas tilgang til aktiviteter organisert av og på mottaket. For noen kan desentraliserte mottak gjøre fritidsaktivitetene i lokalsamfunnet mer tilgjengelige og aktuelle. Det sees at familier i

desentraliserte mottak deltar på aktiviteter i lokalsamfunnet. Noe som er veldig positivt da dette i høy grad styrker opplevelsen av å være en del av samfunnet de lever i (Sørholt og Holm 2010). Fritidsaktiviteter i regi av mottaket kan bidra positivt i form av at det styrker båndene mellom de voksne og barna på mottaket. Her settes imidlertid begrensningene med hensyn til de ansattes arbeidstid, transport problem, foreldrenes engasjement og barnas egen interesse (Varvin 2003).

6.2.1. Foreldre som sliter

Et moment som flere av studiene legger stor vekt på er at barnas situasjon ikke kan sees uavhengig fra familien livsvilkår (Lauritsen og Berg, 1999, Seeberg, 2009.m.fl) Flere studier (Lauritsen og Berg:1999, Seeberg: 2009) viser til at det er problematisk å se barnets situasjon uavhengig av foreldrenes livsvilkår. Det må fokuseres på barn som en del av en familie, i tillegg til barnas situasjon i kraft av det å være et barn. Dersom foreldrene har det vanskelig, vil dette også har konsekvenser for barnas situasjon (Carli og Ruud 2003, Hjertmann 2005 i *Psykisk helse for barn i asylmottak*). Psykisk syke foreldre sees også å være en av utfordringene til barn i asylmottak. Foreldre som har opplevd vold og traumer, og som samtidig lever i en eksiltilværelse kan ha varierende psykiske helseproblemer som kan gjøre det vanskelig å fungere i rollen som trygge og stabile foreldre.

Et moment som kan være problematisk, er at barna ofte må fungere som tolk for foreldrene. Siden barna gjerne lærer språket raskere, samt at de lettere blir innlemmet i kulturen gjør at foreldrenes autoritet svekkes. I følge rapporten *Psykisk helse for barn i mottak*, fra kommunal- og regionaldepartementet, kan dette være skadelig for barna.

Dette kan bidra til en ubalanse i maktforholdet mellom barn og foreldre. Foreldrene klarer ikke opprettholde sin autoritet når de er avhengig av barna for å kunne kommunisere med andre. Det er problematisk at barna blir brukt som et talerør, og må gi foreldrene beskjeder som gjerne ikke er ment for barns øre. Barn må få slippe å ta del i de voksnes verden med alle de bekymringer den fører med seg. Barn må skjermes fra de vanskelige avgjørelser som må tas, eller vonde beskjeder som må gis. Ved å innlemme barna i den voksne samtalen, frarøves de litt av den uvitenheten som barn bør ha ovenfor vonde og vanskelig spørsmål. Ved at barna blir talerøret, mister foreldrene litt av sin posisjon som beskyttere av familien og den kan gi barna uheldige følelser som de selv ikke forstår. For foreldrene blir dette en høyst

problematisk situasjon. Situasjonen for foreldrene er i utgangspunktet svekket i forhold til selvfølelsen. Asylsøkere har ingen mulighet til å kunne jobbe og forsørge seg selv og familien sin. De har ingen forutsetninger for å kunne språket, og de har ingen bestemmelsesrett i forhold til sin egen livssituasjon i påvente av utfallet av asylsøknaden. Samtidig som at de har en kulturarv i bagasjen som de ønsker å bevare og videreføre til sine barn, så de ser sine egne barn blir integrert i det norske samfunnet. Foreldrene må nå forsøke å tilrette seg den norske kulturen, uten at de nødvendigvis føler at de er en del av den. Foreldrene ønsker å være de som er omsorgsgiverne til sine barn, men samtidig befinner de seg i en situasjon er de selv er mottakere og er avhengig av andre i forhold til den livssituasjonen de nå befinner seg i. For at barn skal kunne være barn, er det viktig at de voksne får den hjelpen de trenger med og selv kunne hankses med sine egne problemer. Når man lever under trange forhold, som mange gjør i asylmottak, vil den kunne by på store problemer å kunne skjule alle sine problem og bekymringer for barna. Foreldrenes helse kan være et av de største problemene for barna. For at foreldrene på best mulig måte skal kunne ivareta sine barn og sin families interesser, kan det være nødvendig at det trengs ekstra oppfølging av de voksne, slik at de får mulighet til å bearbeide sine følelser.

6.3. Å være annerledes og være på vent

Det å være fremmed i en kultur kan være vanskelig. Det å hele tiden være annerledes kan for barn føles vondt. Familier i asylmottak lever ofte et veldig isolert liv. De lever isolert fra resten av samfunnet og lever ofte i et vakuum. Deres liv er på vent. Ventetiden kan være lang. Følelsen i asylsøkertilværelsen vil være av mangel på kontinuitet mellom fortid, nåtid og framtid. Samtidig vil en institusjonsaktig tilværelse forsterke en slik følelse, og gjøre vondt verre ved å forsterke følelsen av fraværet av et normalt liv og videre bidra til isolasjon, passivitet og mangel på innflytelse (Lauritsen og Berg 1999). Dette utgjør med andre ord en vond sirkel for mange, som er vanskelig å bryte ut av.

Samtidig opplever de aller fleste av asylsøkerne tap av sosial posisjon og at ens identitet blir utfordret. En ny tilværelse i et nytt land betyr forandringer i forholdt til at man er vant til i det daglige livet. Både språk, mat, kultur, sosiale koder, verdier og tro. Barna som vokser opp, vil være i spennet av to kulturer. Følelser som ambivalens, lojalitetsutfordringer og strev med egen identitet kan forekomme (Psykologiforeningen, 2010). Vi knytter mye av identitet og selvfølelsen vår til den sosiale posisjonen vår. Når individet taper sosial posisjon og

forankring, vil det kunne lede til økt avhengighet av andre mennesker (Valenta og Berg 2012). Samtidig møter ofte individet andres negative holdninger. Resultatet av dette kan være at individet utvikler negative holdninger til seg selv og får et redusert selvbilde (Håkonsen 2011:259).

En mann jeg en gang møtte sa til meg; « mister du landet ditt, mister du alt». Følelsen av å være på bar bakke, samtidig som du ikke vet om du har en framtid kan være altoppslukende. Det kreves stort mot for å stå oppreist i en slik situasjon, spesielt om du samtidig har barn som du skal ta vare på.

6.4. Psykisk helse

Barn som vokser opp i krig opplever gjerne en ekstrem utrygghet og usikkerhet. Dette kan gi barna varige psykologiske skader (Valenta og Berg 2011). Når utryggheten og usikkerheten blir en konstant faktor, ligger redselen for selv å bli skadet, og for at mor og far og søsken skal skades som en stadig belastning. I svært mange land i verden består hverdagen av en stadig kamp for å overleve, skaffe seg nok mat, beskytte seg mot regn og kulde og får et sted å bo. Slike forhold setter sitt sterke preg på utviklingen hos barn og ungdom (Håkonsen, 2011). Det er særlig tre forhold som påvirker utviklingen hos barn som lever under vanskelige forhold; Krig, sult eller fattigdom fører ofte til sterke opplevelser eller traumer. Tap av nær familie eller at voksne svikter dem på avgjørende områder (Varvin, 2003).

I kommunal- og regionaldepartementets rapport, *Psykisk helse for barn i asylmottak fra 2005*, vises det til at forskningen forteller at asylsøkere er mer utsatt for psykiske problemer enn andre på bakgrunn av tidligere opplevelser i hjemlandet, samt flukten og livet i eksil når de ankommer asyllandet. Barn er i seg selv en sårbar gruppe, og kan være ekstra utsatt for psykiske problemer. Forskning viser at flykninger har mer psykiske plager sammenlignet med ikke-flykninger (Porter & Haslam 2001), og at de har økt risiko for utvikling av psykiske plager som følge av det å være flykninger (Keyes 2000), og at det generelt er høy frekvens av psykiske plager hos flykninger (Eitinger 1959, Hauff & Vaglum 1995, Kivling- Boden & Sundbom 2001). Mange av flyktningene har vært utsatt for ekstreme påkjenninger, og ofte psykiske plager som kommer som følge av posttraumatiske lidelser. Rapporten *Psykisk helse for barn i asylmottak* hevder videre at barnas bakgrunn kan skape utrygghet, angst og uro i hverdagen og i møte med det norske samfunnet. Men det vises også heldigvis til at dette ikke er tilfellet for alle. Barn som har opplevd krig, nød og flukt har ikke nødvendigvis psykiske

plager eller andre skader; De har forskjellige reaksjoner av å være utsatt for ulike belastninger og konsekvensene av belastningene er ulike (Varvin, 2008).

Når man kommer hit som asylsøker stiller man gjerne med tomme hender, så skal man i eksilfasen i tillegg bygge opp noe som på brutalt vis er blitt fratatt en. Usikkerhet om boligsituasjonen får derfor en spesiell betydning for mange flykninger. Å ikke vite hva, eller hvor neste dag bringer en. Isolasjonen blir for mange det verste, spesielt det og ikke kunne ha kontakt med naboer som en ikke kan føle samhørighet med (Varvin, 2003). Som asylsøker befinner man seg i en situasjon der de verken tilhører det samfunnet de kom fra, eller samfunnet de er på vei til (Sørholt og Holm, 2010).

7. OPPSUMMERING

Ut i fra utviklingsteorien forstår jeg at barn som kommer til Norge som asylsøkere er i en sårbar posisjon i forhold til et utviklingspsykologisk standpunkt.

I løpet av barneårene skjer de fysiske og psykologiske forandringene raskere og mer omfattende enn senere i livet og de utviklingsprosesser som skjer i barndommen vil ha avgjørende betydning for ungdomsår, voksen alder og alderdom (Håkonsen, 2011). Disse barna opplever mye tidlig i livene sine. For mange av barna tar det år fra de forlater hjemlandet til de blir godt etablert i et miljø. Tiden mellom blir preget av mange omveltninger, mange inntrykk og lite mulighet for oversikt og planlegging for framtiden. Disse årene av barnets liv, som bør være mest mulig forutsigbar og stabil, legger grunnlaget for modning opp til puberteten.

Det er noen momenter som gjentar seg når det er snakk om utfordringer når det kommer til barn i asylmottak. Faktorer som foreldre som sliter, lang ventetid, lite struktur og forutsigbarhet i hverdagen og dårlig økonomi ses å være mulige fallgruver når det gjelder barnas psykiske helse. På den andre siden kan en god skole eller barnehagehverdag og en meningsfull fritid være med og bidra positivt ovenfor barnas velvære.

Barn i asylmottak har gjerne flere rettigheter, samt muligheter og tilbud enn foreldrene har. Så er spørsmålet videre om disse barna i realiteten får tilfredsstilt alle sine behov med bakgrunn i FN's barnekonvensjon. Blir disse behovene adekvat dekket? Heldigvis har dette blitt et område som det satses mer på. Livet venter ikke. Livet skjer her og nå. Derfor betyr det så mye at livene til barna som opplever det å være asylsøker er best mulig, her og nå. Barn er sårbare, de har lite makt over sine liv. De er prisgitt de voksne, og i disse barna sine tilfeller, gjelder det ikke bare deres foreldre. De er avhengig av å bli trodd av UDI og oppfylle visse krav for at deres søknad på et liv her skal bli innvilget. Fram mot en slik avgjørelse er de barn, bosatt i Norge. Da er det vår oppgave å legge til rette for at disse barnas psykiske helse ivaretas igjennom at vi legger forholdene til rette for best mulig levevilkår. UDI har i 2014 fordelt cirka 15 millioner til rundt 180 aktiviteter for barn i mottak over hele landet (UDI 2014). Dette er et bidrag for å gi barna i statlige mottak en meningsfull hverdag og få en så normal barndom som mulig. Så selv om forholdene til barna ikke er optimale, så er det dette et område som det blir langt fokus på, og som forhåpentligvis vektlagt videre.

Litteratur

Litteraturliste

- Amelie, M. (2011). *Ulovlig norsk*. Oslo: Lydbokforlaget.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2000, Juli 25) http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2000/barnekonvensjonen-kortversjon-norsk.html?id=87582). *regjeringen.no*. Hentet fra Barnekonvensjonen, kortversjon.
- Dallan, O. (2000). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo : Gyldendal akademisk.
- Folkehelseinstituttet. (2014, Januar 3). *Fhi.no*. Hentet fra <http://www.fhi.no/tema/barnhelse/psykiske-lidelser-hos-barn>
- Gellein, K., Martinsen, J., & Evang, K. (2012). *Jeg liker Norge, men Norge liker ikke meg*. Oslo: Humanistisk forlag.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskaplig metode*. Oslo : Cappelen akademisk forlag.
- Justis-og beredskapsdepartementet. (2011). *I velferdsstatens venterom NOU 2011:10*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2011/nou-2011-10/36/6.html?id=645748>: regjeringen.no. Hentet fra Nou: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2011/nou-2011-10/36/6.html?id=645748>
- Kommunal -og regionaldepartementet. (2005). *Psykisk helse for barn i asylmottak*. . Oslo: Regjeringen.no.
- Lauritsen, K., & Berg, B. (1999). *Mellom håp og lengsel; Å leve i asylmottak*. Trondheim: SINTEF teknologiledelse.
- Lidèn, H., Seeberg, M., & Engebriksen, A. (2011). *Medfølgende barn i asylmottak-livssituasjon, mestring, tiltak*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Norsk psykologiforening. (2010). Barndom på vent. *NPFs høring om asylsøkerbarns rettigheter og livssituasjon*, 8.
- Redd barna. (2010). *Mens vi venter-en hilsen fra barn som søker asyl i Norge*. Oslo: Redd Barna.
- Retterstøl, N., & Ilnér, S. O. (2008). *Mestring av livsvansker. Om kirser og psykisk helse*. Oslo : Gyldendal Norsk forlag.
- Seeberg, M. L. (2009). *Små barns hverdager i asylmottak*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Seland, I., & Lidèn, H. (2011). *Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Snoek, J. E., & Engedal, K. (2000). *Psykiatrici*. Otta: Akribe Forlag.
- Sosial-og helsedirektoratet. (2007, Mars 1). *En veileder i psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene*. Hentet fra http://www.regjeringen.no/upload/HOD/IS-1405_14898a.pdf
- Sørholt, S., & Holm, A. (2010). *Desentraliserte asylmottak og bosetting*. Oslo: Norsk institutt for by-og regionsforskning.
- Utlendingsdirektoratet. (2008, Juli 16). *udi.no*. Hentet fra Krav til fritidsaktiviteter under statlig opphold: <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2008-027/>
- Utlendingsdirektoratet. (2014a, November 1). *udi.no*. Hentet fra <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/mottaksbefolkning-antall-beboere-i-mottak-etter-aldersgruppe-og-maned-2014/>).
- Utlendingsdirektoratet. (2014b, November 1). *udi.no*. Hentet fra <http://www.udi.no/skal-soke/beskyttelse/>
- Valenta, M., & Berg, B. (2012). *Asylsøker, i velferdsstatens venterom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Varvin, S. (2003). *Flukt og Eksil. Taume, identitet og mestring*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Varvin, S. (2008). *Flykningpasienten*. Oslo : Universitetsforlaget.